

virtutem intrinsecam seipsum determinandi ad unum potius quam ad aliud. « Ad quintum dicendum quod causa quae ex se est contingens oportet quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum. Sed voluntas divina, quae ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitum ad quod habitudinem non necessariam » (1).

Obiect. 6^a. Quidquid Deus scit, ex necessitate scit. Sed sicut scientia divina est eius essentia, ita Voluntas Divina. Ergo quidquid Deus vult, ex necessitate vult.

Resp. *Conc. mai. Dist. min.* scientia et voluntas divina sunt idem re cum Divina Essentia, *Conc. sunt idem re et ratione, Nego. Dist. cons.* quidquid Deus vult, vult *ex necessitate sive absoluta sive hypothetica*, prouti est *primarium vel secundarium obiectum Divinae Voluntatis, Conc. tantum necessitate absoluta, Nego.*

92. **Quaeres.** *Utrum Voluntas Divina sit causa rerum?*

Resp. Affirmative. Etenim *a)* Deus est causa suprema. Ergo quatenus est *causa agit propter finem; quatenus est causa suprema nequit agere propter finem tantum executive, sed directive.* Porro quod agit propter finem *directive agit per intellectum et voluntatem; quia intellectu debet cognoscere finem et proportionem mediorum ad finem, et voluntate imperare debet operis executionem.* Ergo Voluntas Dei est causa rerum. *b)* Deus libere operatur ad extra, ut superius demonstravimus. Sed agens liberum, agit per voluntatem libere se determinantem ad opus. Ergo Deus per suam voluntatem causat res. Caetera conferantur apud S. Thomam 1. p. q. 19. a. 4.

(1) 1. p. q. 19. a. 3. ad 5.

THEOLOGIA NATURALIS

PARS QUARTA

DE DIVINIS OPERATIONIBUS AD EXTRA.

QUAESTIO X.

DE CREATIONE.

CAPUT I.

De Divina Potentia et Operatione ad extra.

93. **Potentia operandi aliquid extra se est in Deo.** Etenim, quum talis potentia sit pura perfectio et inveniatur aliqualiter etiam in creaturis, necesse est eam inveniri in Deo *secundum verissimam sui rationem et in tota latitudine sua perfectionis, videlicet seclusis omnibus imperfectionibus seu limitationibus quibus coaretur in creaturis.* Immo, quum demonstratum a nobis fuerit in Quaestione II. Deum esse causam supremam omnium rerum secundum totam entitatem earum; necesse est admittere in eo potentiam activam operandi extra seipsum prorsus independentem et infinitam, qualis requiritur ad producendum ens in quantum ens. Talis enim est proprius effectus illius causae quae est ipsum esse subsistens. S. Thomas (1) praecclare demonstrat Dei potentiam esse infinitam, Deumque esse omnipotentem, quia potest facere quidquid quocumque modo habere potest rationem entis producti, videlicet quidquid non implicat contradictionem in sui conceptu. (Cfr. Ontol. Th. 31.).

94. **Discrimen inter potentiam Divinam et potentiam creatam.** Quum potentia operandi aliquid extra se dicatur analogice de divina et de creata, secernendum est id, quod eius formalis ratio importat, ab imperfectionibus, quae in eius limitata participatione inveniuntur. Itaque ad eius rationem formalem requiritur et sufficit ut potentia huiusmodi sit *principium causativum effectus.* Talis enim ratio importat merum actum et nullam imperfectionem potentialitatis.

(1) 1. p. q. 25. aa. 2. et 3.

Quapropter in creaturis, in quibus non solum *potentia operativa* distinguitur realiter ab *essentia*, sed etiam ipsa *actio* distinguitur realiter a *potentia operativa*, haec est *principium causativum tum actionis tum effectus*, estque semper admixta potentialitati, quum supponat transitum de potentia in actum. In Deo autem, in quo *essentia*, *potentia* et *actio* realiter identificantur, quum Deus sit ipsum esse subsistens, *potentia operativa ad extra* non est principium actionis, sed est tantum *principium effectus*, et idcirco est in Deo secundum totam suam perfectionem (1).

95. Habitudo potentiae activae divinae ad divinam scientiam et voluntatem. In creaturarum productione et gubernatione scientia divina est dirigens, voluntas est imperans atque potentia est *exequens*. Quum enim Deus operetur ad extra non ex necessitate naturae sed ex libertate consilii sui, eius potentia infinita non producit omnes effectus, quos producere potest, videlicet infinitos sive specie sive numero; sed, ut competit independenti et liberrimo agenti ad opus intellectu praecognitum libere se per voluntatem determinanti, producit absque ulla sua immutatione effectus ad extra eo modo et ordine atque in ea temporis differentia, quae aeternum consilium Divinae Voluntatis liberrime determinavit. Et ideo omnes effectus Dei tribuuntur tamquam causae efficienti Divinae Voluntatis imperio, quia divina potentia terminatur ad producendos effectus, quos producit, ex imperio Divinae Voluntatis. Propterea ait Psalmista (Ps. 148.): « Ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt » (2).

96. Discrimen inter actionem transeuntem Dei et actionem transeuntem creaturae. Haec est formaliter transiens; divina autem est formaliter immanens et virtualiter transiens.

Quemadmodum *potentia activa* dicitur analogice de divina et de creata; sic etiam ipsa *actio effectiva ad extra*, quae vocatur *actio transiens*, dicitur analogice de actione Dei et de actione creaturae, ita ut a divina removeantur omnes imperfectiones et limitationes, quae coarctant actionem creaturae tum ex parte principii tum ex parte termini.

Ex parte quidem termini, quia actio creaturae limitatur ad agendum in aliquod subiectum praeeexistens, quum creatura non agat nisi per motum, transmutando; actio autem Dei, qui est ipsum esse subsistens, quum extendatur ad ens in quantum ens, non limitatur ad agendum in aliquod subiectum praeeexistens, sed producere valet totam entitatem rei, videlicet potest *creare*, etenim: *creare est producere aliquid ex nihilo sui atque subiecti*.

(1) Cfr. S. Th. I. p. q. 25. a. 1. ad 3.

(2) Cfr. S. Th. II. Sent. Dist. 1. q. 1. a. 5. ad 11.

Ex parte etiam principii actio divina eminenter excedit perfectione sua actionem creaturae. Nam praeter quam quod creatura nequit operari quidquam independenter ab influxu causae primae; eius *actio transiens*, utpote distincta realiter a *potentia operativa*, est *formaliter transiens*, atque subiectatur in paciente, ita ut idem motus sit *agentis* ut a quo et *patientis* ut in quo, atque proinde actio creaturae est praedicamentalis (cfr. Cosmol. Th. 17.).

Actio vero Divina quae realiter identificatur cum divina potentia, divino velle et divino esse, est *formaliter immanens*, ut est immanens divina volitio; est autem tantum *virtualiter transiens*, quia, divina volitio, propter infinitam suam efficaciam absque ulla sua immutatione et absque motu causat res, quascumque voluerit, easque conservat. Idcirco actio divina ad extra non est praedicamentalis sed transcendens atque vocatur *virtualiter eminenter transiens*. « Divina actio non potest esse de genere illarum actionum, quae non sunt in agente, cum sua actio sit sua substantia; oportet igitur, quod sit de genere illarum actionum, quae sunt in agente et sunt quasi perfectio ipsius ». S. Th. Cont. Gent. Lib. II. c. 23.

Corollarium. *Ex dictis quisque intelliget quo sensu actio praedicamentalis dicatur importare aliquid fluens seu aliquem effluxum ab agente;* quia nempe importat aliquid medium inter potentiam et suum effectum; videlicet ita procedit tamquam a suo principio ab agente, a cuius potentia realiter distinguitur, ut subiectetur in paciente, ceu motus in mobili et in eo terminetur, educendo de eius potentia formam similem formae secundum quam agens agit. Actio vero divina, quum non importet aliquid medium inter divinam potentiam et suum effectum (identificatur enim cum ipsa Divina Essentia), non importat aliquid fluens ab agente, et ideo dici nequit *formaliter transiens*, sed *virtualiter tantum* (1).

CAPUT II.

Notiones de Creatione (2).

97. Creatio est productio rei ex nihilo sui et subiecti. Creatio dicitur productio rei ex nihilo sub duplice respectu: 1º quia negat ordinem ad aliquid praesuppositum ex quo tamquam ex causa materiali res fiat: et in hoc differt ab alteratione, augmento, generatione, aliisque mutationibus et productionibus, quae presupponunt causam materialem, nempe subiectum; 2º quia affirmat ordinem ad nihil praeeexistens, quasi

(1) Cfr. S. Th. I. Sent. Dist. 8. q. 4. a. 3. ad 3.

(2) Conf. S. Th. I. p. qq. 44. 45.

dicatur non esse rei creatae praecessisse eius esse, non quidem prioritate temporis sed prioritate naturae; ita ut res creata si sibi relinquatur, consequatur non esse, cum esse non habeat nisi ex influentia causae superioris, seu Dei. Unde *terminus a quo* creationis est *nihil*; *terminus ad quem* est res subsistens secundum totam suam substantiam (1); adeoque in creatione non habet locum ulla successio vel mutatio, in quibus terminus a quo non esset nihil, sed aliquod subiectum praexistent, v. gr. cum ferrum fit successive calidum. Itaque sic fusius describi potest creatio: *productio qua res secundum totam suam substantiam fit, nullo praesupposito subiecto ex quo tamquam ex causa materiali efficiatur.*

98. **Creatio dividi potest in activam et passivam.** *Creatio activa* est ipsa actio, qua Deus rem producit ex nihilo. Quae actio dicitur formaliter immanens et virtualiter transiens (cfr. n. 94.).

Creatio passive accepta nihil aliud est realiter quam *relatio dependentiae* rei secundum suum esse ad Deum tamquam ad causam eius. « Non enim (ait S. Th. C. Gent. L. 2. c. 18.) creatio est mutatio sed est ipsa dependentia esse creati ad principium a quo instituitur ». Quum autem mundus conditus fuerit in tempore, additur *cum novitate essendi*. Ideo S. Th. in qq. dd. de potent. q. 3. art. 3. ad 6. ait: « Creatio importat relationem praedictam cum novitate essendi ».

Relatio haec est realis in creatura, est rationis in Deo. Est *realis* in creatura. Nam nihil deest ex iis quae requiruntur ad relationem realem. Siquidem 1º dantur duo termini reales, Deus et creatura. 2º Hi termini sunt inter se realiter distincti: 3º fundamentum relationis est reale in creatura; est enim *ipsum eius esse* a Creatore acceptum: est *rationis* in Deo, cui ex creatione nihil realitatis seu perfectionis superadditur (cfr. Ontol. n. 120.).

CAPUT III.

Brevis refutatio Pantheistarum, qui negantes mundum esse distinctum a Deo, consequenter negant ipsam creationem.

99. I. Entia, quae habent praedicata essentialia prorsus opposita, sunt omnino ab invicem distincta. Atqui Deus et res mundanae, sive singillatim sive collective sumptae habent praedicata prorsus opposita. Ergo sunt omnino distincta. *Minor* constat ex praecedentibus Quaestionibus et praesertim ex Quaest. 2. et 3. Et sane, res mundanae,

(1) Cfr. 1. p. q. 45. art. 4.

sive singillatim sive collective sumptae, sunt essentialiter mobiles, causatae, contingentes, limitatae in perfectionibus quas deficienter et divisim participant. Iamvero Deus est primum movens immobile, suprema causa non causata, ens necessarium, plenitudo subsistens omnium perfectionum, supremum intelligens ordinatur et effector totius universi, actus purissimus seu ipsum esse subsistens. Ergo Deus et mundus sunt ab invicem omnino distincti. Ergo turpiter falluntur pantheistae, qui Deum ab universo mundo haudquaquam distingui blaterant.

II. Insuper absurdum est sententia quae a) confundit infinitum ex parte actus cum infinito ex parte potentiae; b) confundit notionem substantiae quae definitur essentia cui competit esse per se, id est non in alio tamquam subiecto, cum notione ipsius entis a se, quod existit ex necessitate suae essentiae, quum sit ipsum esse subsistens; c) confundit ens communissimum, quod in sola abstractione mentis in sua analogica communitate intentionaliter existit, cum ente reali undeque perfecto et actualissimo, videlicet cum ipso esse per se subsistente. Atqui huiusmodi est theoria pantheistica secundum varias suas formas, quae reduci possunt ad obiectivum pantheismum Spinozae confundentis notionem substantiae praedicalentalis (quae est ens ab alio per se seu in se subsistens), cum ente increato (quod est ens a se, virtute suae essentiae subsistens), et ad subiectivum pantheismum Transcendentium et Ontologorum confundentium conceptus subiecti cogitantis cum obiectiva rerum existentia, atque ens communissimum, quod in sua transcendentie communitate non existit nisi intentionaliter, cum ipso ente supremo in seipso subsistente, quod est actus purissimus seu ipsa plenitudo omnis purae perfectionis subsistens. Cfr. Ontol. n. 12. Coroll. 2. et 3. et n. 22. ad Obiect.

OBJECTIONES PANTHEISTARUM.

100. **Obiect. 1º.** Ens infinitum carere debet limitibus. Sed quod caret limitibus, nihil admittit extra se. Ergo cum Deus sit infinitus, nihil existere potest extra ipsum.

Resp. Dist. mai. Ens infinitum ex parte potentiae, *Nego*; ens infinitum ex parte actus, *subdist.* carere debet limitibus in perfectione, *Conc.* carere debet limitibus quantitatis, *Nego suppositum*, quia tale ens neque esset infinitum in perfectione neque esset possibile (1). *Contrad. min.* quod caret limitibus in perfectione, *Nego*, quod caret limitibus quantitatibus, *subdist.* nihil admitteret eiusdem ordinis extra se, in hypothesi caeteroquin absurdum, quod dari possit corpus actu infini-

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 7. a. 3.

tum in magnitudine, *Conc.* nihil admitteret diversi ordinis, *Nego*. Substantia enim spiritualis esse potest in eodem loco cum corpore, ut suo loco demontravimus (cfr. Quaest. VIII. De Ubiquitate Dei). *Nego conseq.*

Difficultas male confundit infinitatem ex parte actus, quae importat actum purissimum subsistentem, cum infinitate ex parte potentiae in genere quantitatis, quae a parte rei dari nequit, nisi corpus extensum existat sub determinatis limitibus quantitatibus semper ulterius divisibile in potentia (cfr. Ontol. n. 91. et Cosmol. n. 46). Insuper haec obiectio pluribus falsis suppositionibus innititur. Supponit enim *a)* non repugnare corpus actu infinitum: supponit *b)* res diversi ordinis non posse simul in eodem loco existere: cuius suppositionis falsitas vel ex eo apparet, quod ipsae formae materiales diversi generis possunt esse simul; sic in eadem parte corporis praeter formam substantiam adsunt plures formae accidentales diversorum generum puta quantitas calor, color, sapor etc.

Si tamen aliquis negaret existere posse quidquam extra Deum hoc sensu, quod Deus, quin veniat in compositionem cum suis effectibus, est ubique praesens ratione immediatae sua operationis, quae identificatur cum sua simplicissima essentia; recte loqueretur, et longe abesset ab errore pantheistarum. Hanc enim veritatem, quam nos demonstravimus in quaest. VIII. agentes de ubiquitate Dei, ipsa Sacra Scriptura saepe docet. Sic Deus ipse per Ieremiam ita loquitur: (Ierem. XXIII. 24), « Numquid non coelum et terram ego impleo? dicit Dominus ». Et S. Paulus loquens de Deo (Act. XVII. 28) ait: « In ipso vivimus et movemur et sumus ».

Obiect. 2^a. Si Deus differret a mundo, differret ab eo per aliquam differentiam. Atqui quae differentiis differunt, sunt limitata ad aliquam speciem. Ergo Deus cuius essentia non est limitata ad ullam speciem, non differt a mundo.

Resp. Dist. sequel. mai. Deus differret a mundo per aliquam differentiam proprie dictam, *Nego*; per differentiam impropre dictam, idest per puritatem sui esse, vi cuius est totaliter a mundo distinctus, *Conc.* *Contrad. min.* quae differunt ab invicem per differentias proprie dictas, sunt limitata ad aliquam speciem et sunt sub eodem genere praedicali, *Conc.* quae sunt totaliter diversa, *Nego*. Haec enim conveniunt tantum in analogica ratione entis.

Obiect. 3^a. Si Deus distingueretur a mundo, plus esset perfectionis in Deo et in mundo simul sumptis, quam in solo Deo. Atqui Deus debet habere omnem perfectionem. Ergo Deus non distinguitur a mundo.

Resp. Dist. sequel. mai. Esset plus perfectionis intensive, *Nego*; esset plus perfectionis extensive, subdist. si nomen perfectio sumatur analogice secundum proportionalitatem idest in sensu formalis communis, *Conc.* si nomen perfectio sumatur analogice secundum attributionem

idest in sensu formalis eminenti, *Nego*; quia sic accepta dicitur intrinsece solum de Deo, utpote principe analogato, de aliis autem analogatis dicitur tantum per extrinsecam denominationem (confer Logic. n. 34. et Ontol. n. 48). *Contrad. min.* Deus debet habere omnem puram perfectionem in tota latitudine idest eminenter et infinite, *Conc.* debet habere etiam deficiente participationes perfectionum ab ipso causatas in creaturis, *Nego*. *Nego conseq.* Solutio patet ex saepe dictis tum in Philosophia Prima, ubi egimus de analogia entis, praesertim in Thesi 9. tum in praesenti tractatu praesertim sub nn. 40. 43. Itaque valde longe abest, ut perfectiones creaturarum addi possint perfectionibus divinis ad faciendum plus perfectionis. Etenim cum ea nequidem connumerari possunt. Quapropter si scientia discipuli addita scientiae magistri humani non dat intensive plus perfectionis scientificae, quamvis univoce convenient; infinite minus perfectio creaturarum, quae se habet ad perfectionem divinam ut inferius analogatum ad princeps analogatum, huic addi potest ita ut ex earum coniunctione resultet plus perfectionis.

Obiect. 4^a. In tantum dicitur mundus realiter distingui a Deo, in quantum habent characteres oppositos. Atqui characteres oppositi non repugnant eidem subiecto sub diversis respectibus, sicut cum idem homo est pelle niger et albus dentibus. Ergo ex argumento adversiorum non refutatur pantheismus.

Resp. Dist. mai. quia characteres stricte dictos habent oppositos, *Conc.* quia habent tantum oppositos quosdam characteres late dictos, *Nego*. *Contrad. min.* characteres late dicti, seu quaedam accidentia comparsalia cum essentia subiecti, huic non repugnant sub diversis respectibus, *Conc.* characteres stricte dicti, quorum oppositi repugnant ipsi essentiae subiecti, *Nego*. *Nego conseq.*

Characteres stricte dicti sunt constitutivi ipsius essentiae subiecti et ideo eorum oppositi destruunt ipsam essentiam rei. Unde impossibile est ut eidem subiecto quocunque modo convenire possint. Tales sunt ex. gr. essentia corporea et essentia incorporea, contingens et necessarium, ens a se et ens ab alio, actus purissimus et ens compositum. Et ideo quum haec sit oppositio quae viget inter characteres proprios Dei et characteres proprios mundi, impossibile est ut eidem subiecto secundum diversos respectus convenient.

Obiect. 5^a. Non repugnat ut aliquid sit simul ens a se et ab alio. Etenim omnia entia finita constant ex aliquo esse et non esse. Sed entia finita reducuntur ad ens infinitum. Ergo in hoc poterit multo magis verificari simul esse et non esse et ideo quod sit simul ens a se et ab alio.

Resp. Nego assert. Ad probat. *Dist. mai.* Omnia entia finita constant ex actu et potentia subiectiva, *Conc.* constant ex aliquo esse et ex eiusdem negatione, *Nego*. *Dist. min.* reducuntur ad ens infinitum tam-

quam in causam efficientem supremam omnis perfectionis, quam hoc ens eminenter possidet, *Conc.* tamquam in causam materialem vel formalem aut univoce efficientem, *Nego. Nego conseq.*

Obiectio perperam confundit negationem entis cum parte potentiali seu cum potentia subiectiva entis compositi. Ens finitum non limitatur per nihilum, sed ratione sua compositionis, ad quam consequitur negatio ulterioris perfectionis. Quum enim ens compositum resultare debeat ex potentia subiectiva et actu, actus autem limitetur per potentiam realem in qua recipitur (ut demonstravimus in Ontol. n. 82), necesse est ens compositum esse limitatum. Id autem quam longe absit ab assertione adversariorum, qui dicunt entia finita constare ex esse et non esse quiske videt.

Obiect. 6^a. *Esse* abstractissime inspectum est maxime indeterminatum. Sed *non esse* est maxime indeterminatum. Ergo esse confunditur cum non esse.

Resp. 1° Hanc obiectionem peccare contra 4. et 5. legem Syllogismi. Contra 4. quia medius terminus sumitur bis particulariter, contra 5. quia ambae praemissae sunt aequivalenter negantes. Porro: aut semel aut iterum medius generaliter esto (reg. 4.). Utraque si praemissa neget nil inde sequetur (reg. 5.). Cfr. Logic. n. 127.

Resp. 2° *Dist. mai.* *Esse* abstractissime acceptum est maxime indeterminatum in ordine positivo seu affirmationis, *Conc.* in ordine negativo, seu negationis, *Nego. Dist. min.* *non esse* est maxime indeterminatum in ordine negationis, *Conc.* in ordine affirmationis, *Nego. Nego conseq.* Hae indeterminationes sunt ordinis omnino diversi: una in sua confusa ratione importat positivam realitatem, alia negat omnem realitatem. Unde nequaquam convenire possunt in eodem subiecto.

Obiect. 7^a. Quidquid est praeter ens est nihil. Sed ens et unum convertuntur. Ergo quidquid est praeter unum, est nihil, et ideo non datur nisi unum ens (*sophisma Parmenidis*).

Resp. *Dist. mai.* Quidquid est praeter omne ens est nihil, *Conc.* quidquid est praeter singulare aliquod ens est nihil, *subdist.* est nihil illius determinati entis, videlicet non est illud ens, *Conc.* est purum nihilum, *Nego. Conc. min. Dist. conseq.* Quidquid est praeter unum est nihil illius unius, videlicet non est illud unum determinatum, *Conc.* non est aliquod aliud unum, *Nego.*

THESIS XXXVI.

- a) Mundus a Deo conditus est per creationem, idest ex nihilo sui et subiecti; b) qui modus effectioonis non solum non repugnat, sed est maxime et exclusive proprius Causae Supremae omnis entis.

PROBATUS PRIMA PARS.

101. Haec pars iam demonstrata est a nobis in Quaestione 2. Etenim mundum fuisse conditum a Deo per creationem, idest ex nihilo sui et subiecti, importat *omnia entia mundana eorumque intrinseca constitutiva* utpote *mobilia, contingentia, et finita* in suis perfectionibus, fuisse producta secundum totam suam entitatem a *Causa subsistente suprema, immobili, necessaria, infinite perfecta, intelligente, adaequate a suis effectibus distincta*, quam vocamus *Deum*. Atqui in quaestione II. demonstravimus *omnia entia mundana eorumque intrinseca constitutiva* utpote *mobilia, contingentia et in suis perfectionibus finita*, fuisse producta secundum totam suam entitatem a *Causa subsistente suprema, immobili, necessaria, infinite perfecta, intelligente, adaequate a mundo distincta*. Ergo mundus a Deo conditus est ex nihilo sui et subiecti idest per creationem (1).

PROBATUS SECUNDA PARS.

102. Aliquis modus effectioonis tunc repugnat, cum per eum non adsignatur effectui proportionata causa. Atqui huic effectioni, quae dicitur *creatio seu productio rei ex nihilo sui et subiecti*, adsignatur proportionata causa, quum ei adsignetur causa universalis omnis entis contingentis in quantum huiusmodi. Ergo *creatio* non repugnat. Quin imo non solum non repugnat, sed hic modus effectioonis est maxime et exclusive proprius Causae Supremae omnis entis contingentis, ut patebit ex sequentibus argumentis.

I. *Creatio* est productio entis in quantum ens, idest secundum omnia intrinseca constitutiva entis. Atqui hic est effectus maxime proprius et proportionatus causae universalis et supremae, cuius efficientia, si limitaretur ad aliquam partem entis, esset simul universalis et supra et non esset, quum daretur aliquod existens extra ipsam quod non fuisset productum ab ea. Id autem in Quaestione II. demonstravimus esse falsum. Ergo *creatio* est effectio maxime propriae causae universalis.

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 44. aa. 1. et 2. et Cont. Gent. lib. 2. capp. 16. et 21.

II. Insuper unumquodque agit secundum quod est actu per propriam formam. Atqui causa universalis est ipsum esse subsistens, ut demonstravimus in Quaestionib. II. et III. Ergo eius effectus proprius est ipsum esse omnium rerum, videlicet est id per quod unumquodque est ens in quantum ens. Id autem non verificaretur si eius propria effectio praesupponeret subiectum praeeexistens. Ergo.

III. Si Causa Suprema in sua effectione requireret subiectum praeesistens, ut ipsum sua actione effectrice tantum immutaret seu ultius perficeret sive perfectione substantiali sive perfectione accidentalis; huiusmodi subiectum deberet esse ens necessarium et independens in essendo, utpote existens vi sua essentiae, et simul esse ens mutabile et maxime passivum, utpote subiectum omnium mutationum, quas in eo Causa Suprema produceret. Atqui haec duo e diametro opponuntur. Nam ens necessarium et independens in essendo est omnino immutabile et simplex in sua subsistentia, videlicet est actus purissimus subiectens, sicuti demonstravimus in Quaestionib. II. et III. Subiectum autem omnium mutationum est maxime potentiale seu passivum et dependens. Ergo omnino repugnat Causam Supremam non producere ipsum primum subiectum omnium mutationum sive substantialium sive accidentalium.

IV. Superius argumentum ita confirmari potest. Si Causa Prima non produceret ens contingens ex nihilo sui et subiecti, videlicet ipsum primum subiectum omnium mutationum, impossibilis esset quaecumque alia effectio, quae praesupponit subiectum praeeexistens. Atqui falsum est consequens, quia dantur iuges generationes tum substantiales tum accidentales. Ergo etiam antecedens est falsum. *Probatur sequela maioris.* Omnes effectiones quae praesupponunt subiectum existens reducuntur ad generationes substantiales et accidentales, quarum primae ita immutant subiectum ut novum actum primum in puram potentiam subiectivam inducant, corrumpto substantiam praecedentem et novam generando; secundae autem substantiam ita alterant et modificant, ut varias in ea formas accidentales inducant. Atqui si primum subiectum mutationum esset improductum; eo ipso esset necessarium, immutabile, independens in essendo, videlicet esset purus actus subiectens. Ergo si Causa Prima non produceret ipsum primum subiectum omnium mutationum, esset impossibilis quaecumque effectio inferioris ordinis, quae supponit subiectum aliquod praeeexistens.

Hac de causa S. Thomas sapientissime saepe asserit: quemadmodum operatio artis praesupponit operationem naturae, ita operationem naturae praesupponere creationem, nempe effecti exclusive propriam Causae Primae, quae producit ens ex nihilo sui et subiecti (1).

(1) Cfr. S. Th. qq. dd. de Pot. q. 3. a. 1.

SCHOLION.

De effato: EX NIHIL NIHIL FIT.

103. Effatum: *ex nihilo nihil fit* aequivocum est et ideo distingui debet:

a) Si sensus sit: *Ex nihilo causae efficientis nihil fit*, verum est. Nam ad aliquid producendum requiritur causa efficiens proportionata.

b) Si sensus sit: *Ex nihilo subiecti praeeexistentis nihil fit*, verum est, si agatur *de causa particulari seu finita*, quae quum habeat virtutem activam limitatam et participatam, atque agat per motum, non potest producere ens in quantum ens, id est ens secundum omnia eius intrinseca constitutiva; sed tantum per mutationem proprie dictam potest ex potentia passiva subiecti praeeexistentis educere aliquam formam sive substantialem sive accidentalem specifice aut saltem generice similem formae secundum quam agit, neque id potest independenter a supremo et universali agente, nempe Deo. Falsum autem est effatum hoc sensu acceptum, si agatur *de causa universalis et infinite perfecta*. Haec enim quum habeat virtutem activam illimitatam, independentem et realiter identificatam cum actu purissimo seu ipso esse per se subsistente, est *causa entis in quantum entis* et ideo eius effectus maxime proprius est producere ens secundum omnia eius intrinseca constitutiva, videlicet producere aliud *ex nihilo sui et subiecti*, quod est *creare* (1).

c) Tandem si sensus sit: *non solum ex nihilo subiecti sed etiam ex nihilo sui nihil fit*, effatum est falsum non solum de causa efficiente universali, sed etiam de causis efficientibus particularibus. Etenim etiam hae sub influxu Causae Primae aliud realiter producunt, quod non erat. Realiter enim producunt in subiecto novam formam sive substantialem sive accidentalem quae in eo non praeeistebat, et ita producunt nova composita, sive substantialia, puta plantas vel animalia, sive accidentalia puta statuam vel domum. Revocentur in mentem ea quae diximus de eductione formarum de potentia materiae (Cosmol. Th. 6.).

OBIECTONES.

104. Obiect. 1^a. Ex nihilo nihil fit. Ergo impossibilis est creatio, quae definitur productio rei ex nihilo.

Resp. Dist. antec. *Ex nihilo causae efficientis*, Conc. Nam nisi praeeistat causa efficiens non poterit produci effectus. *Ex nihilo subiecti*

(1) Cfr. S. Th. C. G. L. 2. c. 21.

praeexistentis, subdist. a causa particulari seu finita, *Conc.* a causa universalis et infinita, *Nego. Nego conseq.*

Obiect. 2^a. Causa universalis creando producere deberet ens in quantum ens. Atqui ens in quantum ens, quum sit notio quaedam transcendens non potest existere a parte rei. Ergo nequit admitti creatio.

Resp. *Dist. mai.* Causa universalis creando producere ens in quantum ens hoc sensu, quod deberet producere ens secundum omnia intrinseca constitutiva entis, nempe materiam et formam, *Conc.* hoc sensu quod deberet producere rationem abstractam entis communissimi et analogici, *Nego. Contrad. min.* et *Nego conseq.*

Obiect. 3^a. Infinitam distantiam non contingit pertransire. Sed non entis simpliciter ad ens est infinita distantia, quia quanto potentia est minus ad actum disposita, tanto magis ab actu distat, unde si omnino potentia subtrahatur, erit infinita distantia. Ergo impossibile est, ut aliquid transeat simpliciter de non ente ad ens.

Resp. *Dist. mai.* per transitum *proprie dictum*, qui contingit in motibus continuis, per quos transit pars post partem, *Conc.* per transitum *improprie dictum*, idest per effectiōnem instantaneam agentis simpliciter infiniti, *subdist.* si distantia esset infinita ex utraque parte, idest ex non esse ad esse simpliciter infinitum, *Conc.* si distantia est finita ex una parte, sicut contingit ex non esse ad ens finitum, *Nego. Contrad. min.* et *Nego conseq.* (1).

Obiect. 4^a. Omnipotiam dissimile non agit in omnipotiam dissimile. Sed non ens simpliciter et Deus, quum in nullo convenient, sunt omnipotiam dissimilia. Ergo Deus non potest agere in non ens simpliciter, et ita non potest facere aliquid de nihilo.

Resp. *Dist. mai.* hoc sensu, quod omnipotiam dissimile non potest esse *terminus ad quem vel subiectum actionis agentis omnipotiam dissimilis, Conc.* hoc sensu quod non potest esse *terminus a quo actionis agentis omnipotiam dissimilis, Nego. Conc. min. Dist. conseq.* Non ens simpliciter non potest esse subiectum neque terminus ad quem actionis creatricis divinae, *Conc.* non potest esse terminus a quo actionis creatricis, quatenus videlicet non esse rei creatae praecedere debeat saltem naturā esse eiusdem rei, tamquam terminus huic directe oppositus, *Nego.* « Ad quartum dicendum, quod cum fit aliquid ex nihilo, non esse, sive nihil, non se habet ad modum patientis nisi per accidens, sed magis per modum oppositi ad id quod fit per actionem. Nec etiam in naturalibus oppositum se habet per modum patientis nisi per accidens, sed magis subiectum ». S. Thomas l. c.

Obiect. 5^a. Potentia activa est principium transmutationis in aliud

(1) Cf. S. Th. qq. dd. de Pot. q. 3. a. 1. ad 3.

secundum quod est aliud. Atqui potentia Dei est potentia activa. Ergo requirit aliquid subiectum transmutationis, et sic non potest ex nihilo aliquid facere.

Resp. *Dist. mai.* Potentia activa absolute sumpta, *Nego*; quia haec est principium *causativum effectus*. Potentia activa naturalis, quae quum non sit purus actus, producit effectum, actione media, per motum, *Conc. Contrad. min.* Potentia Dei est potentia activa univoce dicta cum potentia activa naturali, *Nego*; analogice dicta ut princeps analogatum, absque ulla imperfectione potentiae naturalis, *Conc. Nego conseq.* In Deo potentia activa identificatur cum essentia et operatione divina, quae omnia realiter sunt actus purissimus subsistens. Unde neque agit actione media, neque indiget subiecto praeexistente, ut supra declaravimus, sub n. 93.

Obiect. 6^a. Causa diversitatis rerum non potest esse ex parte Dei, qui est unus et simplex. Ergo oportet huius diversitatis causam adsignare ex parte materiae. Oportet ergo ponere res factas esse ex materia et non ex nihilo.

Resp. *Dist. mai.* Si Deus ita esset unus et simplex, ut eius essentia non cognosceretur a divino intellectu ut diversimode imitabilis ad extra, *Conc.* si Deus ita est unus et perfectissime subsistens in sua simplicitate actus purissimi, ut eius essentia propter plenitudinem suae perfectionis cognoscatur a divino intellectu ut diversimode imitabilis ad extra, *Nego. Nego utrumque consequens et consequentiam.*

Obiect. 7^a. Inter causam et effectum debet intercedere aliqua similitudo. Sed inter Deum, qui est actus purissimus, et materiam primam, quae est pura potentia subiectiva, nulla intercedit similitudo. Ergo materia prima non est producta a Deo.

Resp. *Dist. mai.* Similitudo vel univoca vel analogica, *Conc.* semper univoca, *Nego. Contrad. min.* inter Deum et materiam primam, nulla intercedit similitudo univoca, *Conc. analogica, Nego*; quia materia prima est *ens ut quo* potentiale, et ideo tali modo produci potest, quo habere potest esse, nempe in composito per formam.

Instabis. Materiae primae non est idea in Deo. Sed cuiuscumque effectus divini debet esse idea in divino intellectu. Ergo materia prima nequit produci a Deo.

Resp. *Dist. mai.* Materiae primae nullo modo est idea in Deo, *Nego*; eo modo est idea, quo modo est ens, nempe in ordine ad formam per ideam compositi, *Conc. Contrad. min.* cuiuscumque effectus divini debet esse idea in Deo eo modo quo aliquid est effectus, nempe vel ut eius cui competit esse ut quod, vel ut eius cui competit esse ut quo, sive formale, sive potentiale, *Conc.* tantum ut eius cui competit esse ut quod, *Nego conseq.*

Obiect. 8^a. Quando Deus creat, aut dat esse nihilo aut dat esse alicui subiecto. Atqui nequit dici dare esse nihilo, quia tunc nihil existeret.

Ergo dat esse alicui subiecto. Ergo creatio est effectio quae supponit subiectum praexistens.

Resp. *Dist. secundum membrum disiunctionis.* Deus dat esse alicui subiecto praexistenti, *Nego*; producit ipsum compositum ex essentia et existentia, *Conc. Conc. min. Contrad. primum conseq.* dat esse alicui subiecto, producendo ipsum compositum ex essentia et esse, *Conc.* dando formam aliquam subiecto praexistenti, *Nego*. *Nego secundum conseq.* Sicuti in Philosophia Prima (Thes. 24.) demonstravimus, creature seu ens contingens, quum non sit ipsum esse subsistens quod existit vi suae essentiae, est necessario composita ex potentia subiectiva et actu in ipso ordine existentiae, videlicet ex essentia et existentia. Essentia autem et existentia creature ita se habent ad invicem ut una non possit esse sine alia. Esse enim existentiae creaturarum, quum non sit esse subsistens, est actus non purus, qui proinde recipi debet in potentia sibi respondente ut sit in composito et ratione compositi. Qui haec non discernunt, nequeunt distinguere ens necessarium ab ente contingente, Creatorem a creatura, atque licet verbis existiment se demonstrare et tueri creationem et distinctionem creaturarum a Deo, revera non demonstrant. (Recole Ontol. QQ. 8. et 9.).

Obiect. 9^a. Actio transiens praesupponit subiectum existens. Atqui actio creativa est transiens. Ergo praesupponit subiectum praexistentis.

Resp. *Dist. mai.* Actio formaliter transiens, *Conc.* Actio virtualiter eminenter transiens, *Nego*. *Contrad. min.* Actio creativa est formaliter immanens et virtualiter eminenter transiens, *Conc.* est formaliter transiens, *Nego*. *Nego conseq.* Solutio patet ex superius declaratis sub n. 95.

Obiect. 10^a. Mutatio praesupponit subiectum existens. Atqui creatio est quaedam mutatio non entis in ens. Ergo creatio non est ex nihilo subiecti.

Resp. *Dist. mai.* Mutatio proprie dicta, *Conc.* impropre dicta, *Nego*, *Contrad. min.* Creatio est mutatio impropre dicta, *Conc.* proprie dicta, *Nego*. *Nego cons.* Mutatio proprie dicta intercedit inter duos terminos actu existentes, et locum habet in omnibus generationibus et corruptionibus. Porro in creatione non habentur duo termini actu existentes. Quum enim per ipsam producatur ens in quantum ens, *terminus a quo* est negatio totius entitatis quae producitur secundum omnia intrinseca constitutiva entis producti videlicet est omnino nihil. Dicitur autem *impropre mutatio*, quia a nobis concipitur ut transitus ex uno statu in aliud, idest a non esse ad esse.

Obiect. 11^a. In ea effectione habetur mutatio proprie dicta, per quam res transit de potentia in actum. Atqui in creatione res transeunt de potentia in actum. Ergo in creatione habetur proprie dicta mutatio.

Resp. *Dist. mai.* Si res transeat de potentia subiectiva in actum, *Conc.* si transeat de potentia obiectiva, et educatur tantum de potentia causae efficientis, *Nego*. *Contrad. min.* in creatione res transeunt de potentia

obiectiva in actum et educuntur de potentia Causae Universalis, *Conc.* educuntur de potentia subiectiva, *Nego*. *Nego cons.* In creatione non habetur proprie transitus de potentia in actum, sed valde impropre, quatenus nempe res quae erat *obiective* possibilis, atque continebatur in Deo, tamquam effectus in causa exemplari, efficiente et finali, incipit existere in seipsa ex imperio Divinae Voluntatis per virtutem Divinae Potentiae. Conferantur ea quae in Philosophia Naturali diximus de variis modis quibus aliqua res dicitur educi de potentia suae causae (Cosm. n. 20.).

Obiect. 12^a. Maior distantia intercedit inter ens et non ens, quam inter formas diversi generis, puta inter figuram et colorem. Sed ex figura non potest esse transitus ad colorem. Ergo multo minus dari potest transitus ex non ente ad ens.

Resp. *Conc. mai. Dist. min.* propter defectum oppositionis inter has formas, *Conc.* propter distantiam earumdem, *Nego*. *Nego conseq.* Inter non ens et ens datur vera oppositio; et ideo transitus, licet impropre dictus, locum habere potest, quamvis magis distent ab invicem quam res diversi generis. Hae enim sunt simul compossibles in eodem subiecto. Sic eadem pars corporis est simul figurata et colorata.

COROLLARIA.

105. I. **Virtus creandi nequit communicari ulli creaturae.** Etenim a) quum creatio activa requirat virtutem simpliciter infinitam, nempe tales virtutem quae sit sua actio et suum esse; ad hoc ut haec virtus communicaretur creaturae, haec deberet habere actionem identificatam cum potentia activa et hanc identificatam cum purissimo actu subsidente. Atqui haec contradictoria sunt, nam creatura esset simul creatura et non esset, quum deberet esse ipsum esse subsistens. Ergo repugnat ut virtus creandi communicetur creaturae (1). b) Quum creatura participet esse determinatum in aliqua specie, non potest producere ipsam suam speciem, secus esset causa sui ipsius, sed tantum potest, si eius essentia specifica sit composita ex materia et forma, per actionem generativam efficere ut sua natura specifica incipiat esse in novo individuo generato. Atqui si creatura aliquid produceret ex nihilo sui et subiecti non solum esset causa sua speciei, sed esset causa entis in quantum entis. Ergo impossibile est ut creatura participet virtutem creandi (cfr. S. Th. 1. p. l. c. ad 1.).

II. **Neque instrumentaliter potest creatura adhiberi a Deo ad creandum.** Etenim a) instrumentum adhibetur ut disponat subiectum ad recipientem virtutem principalis agentis. Atqui creatio nullum praesupponit

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 45. art. 5., C. G. L. 2. e. 21. qq. dd. de Pot. q. 3. a. 4.

subiectum. Ergo impossibile est ut creatura adhibeatur instrumentaliter a Deo ad creandum. b) Si creatura adhiberetur ut instrumentum ad creationem alterius; in huiusmodi productione, vel aliquid extra se faceret, vel nihil. Sed creatura non potest quidquam facere extra se, nisi actione media inter potentiam activam et effectum, quae actio praerequirit subiectum: quia *actio*, quae est media inter potentiam activam et effectum, est agentis ut *a quo* et patientis ut *in quo* subiectatur: unde nisi praexistant subiectum non potest esse (1). Ergo creatura in creatione esset instrumentum quod nihil faceret, ac proinde frustra adhiberetur.

106. *Quaeres 1°. Utrum necessario mundus creatus fuerit ab aeterno.*

Resp. negative. Quae responsio non solum demonstratur ratione, sed etiam Fide tenenda est, quae nos docet mundum fuisse conditum *in tempore*, vel melius *cum tempore*. En brevis demonstratio nostrae responsionis desumpta ex S. Thoma 1. p. q. 46. a. 1., Cont. Gent. Lib. 2. cap. 31. et loc. parall.

Si universitas creaturarum vel aliqua saltem creatura necessario semper fuisse, licet cum dependentia in suo esse a Deo Creatore; haec necessitas vel ipsi competenter ex se vel ex aliqua causa extrinseca. Atqui non ei competenter ex se, quia mundus est ens contingens; neque ex aliqua causa extrinseca, quia haec vel est causa efficiens, vel finalis. Atqui causa efficiens mundi nempe Deus est liberimus quoad suos effectus sicut demonstravimus in Quaest. VI. praesertim sub n. 53. VI. Causa etiam finalis quum sit Divina Bonitas amata in aliqua sua similitudine participata, nullo modo necessario movet Deum ad existentiam semper creaturae tribuendam, nam finis adaequatus Divinae Voluntatis est ipsa Divina Bonitas in seipsa, quae identificatur cum Divina Essentia. Ergo omnino falsum est mundum necessario semper fuisse. S. Thomas (2) rem ita confirmat: « Ostensum est supra (c. 23.), quod Deus non agit aliqua actione, quae sit extra ipsum quasi ab ipso exiens et in creaturam terminata, sicut calefactio exit ab igne et terminatur in ligna, sed eius velle est eius agere, et hoc modo sunt res secundum quod Deus vult eas esse. Sed necessarium non est quod Deus velit creaturam semper fuisse, quum etiam non sit necessarium Deum velle quod creatura sit omnino, ut ostensum est (lib. 1. c. 81.). Non igitur est necessarium quod creatura semper fuerit ».

Nota. *De sensu, quo dicitur Deus fecisse mundum in tempore.* Quum dicimus secundum fidem catholicam Deum creavisse mundum in tempore, non intelligimus tempus praexistisse mundo, vel tempus esse mensuram omnis durationis etiam divinae, id enim falsum esset, ut

(1) Cfr. S. Th. C. G. L. 2. c. 16. arg. 6. « Materia comparatur ad agens etc. »
(2) C. G. L. 2. c. 31.

constat ex his quae diximus de Aeternitate, Aevo, et Tempore (Cosm. n. 73. et Theol. nat. n. 63). Sed sensus est: Deum immobiliter manendo in suo *nunc aeternitatis*, quod comprehendit et excedit omnem duracionem temporalem, fecisse mundum cum tempore, praefigendo determinatam aliquam mensuram temporis. Duratio enim temporalis ex se indifferens est, ut sit longior vel brevior, sed concomitatur motum, cuius est mensura secundum prius et posterius, ita ut si motus incoepisset antequam cooperit, etiam tempus fuisse prius quam fuerit. Quum igitur Deus sit causa ipsius temporis libere potuit praefigere eos limites temporis quos voluerit. Tempus autem, quod cogitamus anterius, non est tempus reale, sed imaginarium (1).

107. *Quaeres 2°. Utrum repugnet mundum, licet creatum, semper tamen fuisse (2).*

Resp. Quamvis multae rationes afferantur a pluribus magni nominis Doctoribus ad ostendendam hanc repugnantiam, tamen eae non visae fuerunt convincentes S. Thomae aliisque magni nominis Doctoribus, praesertim quia potiores etsi valere possint de aliqua determinata conditione et classe creaturarum, non tamen concludunt absolute de omni prorsus creatura (3). Summa argumentorum quibus S. Thomas tum in suo Opusc. 27. De Aeternitate Mundi, tum alibi ac praesertim 1. p. q. 46. a. 2., Cont. Gent. Lib. 2. Cap. 38., ostendit non posse evidenter demonstrari repugnantiam mundi aeterni, non quidem aeternitate quae est tota simul, sed aeternitate participata et successiva; hue reddit:

Si mundum semper fuisse implicaret contradictionem, haec proveniret vel ex parte Causae Supremae, vel ex parte modi productionis creaturarum, vel ex parte ipsius effectus nempe creaturae. Atqui ex nullo capite contradictio evidens appetat.

1° *Non quidem ex parte Causae Supremae*, nempe Dei, quia hic aeternaliter habet virtutem completam producendi suos effectus, eiusque voluntas liberrima imperare potuit productionem creaturarum modo non repugnante divinae omnipotentiae divinaeque sapientiae.

2° *Neque appetat evidens contradictio ex parte modi productionis creaturarum.* Creatio enim, quum non sit proprie dicta mutatio, non fit successive, sed immediate seu in instanti. Unde non necesse est causam praecedere effectum duratione, sed natura tantum. Id autem sufficit ut creatura dicatur facta ex nihilo quia videlicet non habet esse ex virtute suae essentiae, et si sibi relinquatur, verteretur in nihilum.

(1) Cir. S. Th. qq. dd. de Pot. q. 3. a. 17.

(2) Argumenta, quibus conantur adversarii demonstrare mundum semper fuisse, S. Thomas proponit et dissolvit tum in locis mox citatis, tum in L. 2. C. G. cc. 32. 38. 34. 35. 36. 37.

(3) Cf. S. Th. 1. p. q. 46. art. 2. ad 8.